

és ben difícil que vingui de *-b-*, impossible de *-v-* (hauria resultat **Eu*) ni això ni la *-A* d'aquests noms del Nord no lliguen, i essent noms tan breus tot fa creure en una paronímia tan casual com vaga.

E) En la correspondència cèltica del ll. AMBO 'tots dos', hi ha les variants *am(b)*, *em* i *um* alternant en irlandès i britònic (Pok., IEW, 34). També s'hauria pogut imaginar que les valls pariones d'Ebo i Gallinera, haguessin dut aquest numeral cèltic com nom propi, per més que, en aquesta regió, el cèltic no sigui una font probable en principi; si hi havia pensat és perquè Whatmough (*Dial. Anc. Gaul*, 130, 115 i 119) trobant uns noms *Ebo* i *Ibo* en inscripcions, proposava identificar-los amb aquest nom cèltic (entenen «both these»); però les idees d'aquell collector són massa sovint aventurades i acrítiques. No s'explica la manca de *m* en aquelles preteses variants, i Pokorny ni cap celtòleg ho confirma. Tempteig sense base.

En conclusió queden descartades del tot les vies C) i E), que només he volgut fer constar en descàrrec de consciència; i solament com tempteig vaig assajar la via D). Queden com dilema A) i B). Però només A) compta amb una base semàntica, l'altra és merament d'analogia fonètica; cosa de poc pes en noms tan breus. La raó per cercar B) era el relatiu escepticisme que sempre i pertot, inspira una etimologia remota, pre-romana.

Sobretot en el País Val. Escepticisme, però, ben mal fundat, si fem memòria d'un bon nombre allí entorn: *Aiat*, *Isber*, *Aielo*, amb fermes enllaços bascoïdes, *Llíber* ibero-basc, *Pego* IPAGRUM, *Altea* i *Xaló* amb bases proto-hispàniques, potser ibèriques, *Dénia*, *Aitana*, *Calp*, ibèrics o epítirrenics provinents de noms de tribus ibèriques, *Tàrbena* ibèric, *Ibi-Tibi* afro-ibèrics... No acabaríem. I en *Carriotxa*, *Alacant* (LEUKANTO-), *Cocentaina*, *Cossentari* i altres, tenim ja un bloc ben pròxim, d'origen indoeuropeu —¿sorotàptic, cèltic?

L'etimologia hidronímica APO- (o APON) resta com la més versemblant i ben recolzada en els fets i geogràfics i en la forma del nom indoeuropeu antic. Però no cèltic, perquè la *p* indoeuropea, aquí mantinguda, s'esvaï des del cèltic comú. Si pensem que en l'etiqueta sorotàptica es posen els noms europeus o hispànics anteriors a les invasions cèltiques —lígurs etc., com s'havia dit —de COMPLUTUM PARÁMOS etc.— i com he indicat jo per a la inscr. indoeuropea d'Eivissa i per als ètims MAGLORIKÁ, MINORIKÁ de les altres Balears (art. *Mallorca* infra i *EntreDL* I, 47) no quedem ja lluny de la latitud del nostre *Ebo*.

¹ Lapeyre (*Ge. Esp. Mor.*, p. 44), hi troba 23 focs moriscos en el cens de 1563 (més 23,5 i 9 en els llogarets agregats) i 28 (comptant-hi tota la Vall) en el de 1602. —² Per a *Liébana* germà pre-romà de la vall de *Llémena* catalana (< cèlt. LEM- amb dissimilació), veg. aquest article. Si imaginem que el *Yebas* d'allà fos extret de (*Liéba*(na)), l'allunyariem dels altres dos, i absolutament del nostre *Ebo*.

EBRE, riu

El del gran riu és dels noms que el nostre diccionari, de caràcter eminentment etimològic, ha decidit no tractar, fora d'indicacions sumàries, atès el fet que ja ha estat estudiat i ben divulgades les dades essencials. Com és sabut la forma popular a les nostres comarques és de fonètica mossàrab, com vaig glossar en *LleuresC*, p. 263, posant-lo dins el conjunt de topònims mossàrabs d'aquestes comarques, pron. *ébro*. N'hi ha alguna documentació antiga: «lo riu *Ebro*» (*Consolat*, ed. Moliné, p. 227), J. Roig (*Spill* 1393), i en un doc. d'Amposta (a. 1562). Però en català literari s'ha usat sempre *Ebre*, i és la forma usada en totes les altres terres catalanes, com ja en els *Cost. de Tortosa*, 394, i «veguer de Rib. d'Ebre» a. 1340 (*BABL* XI, 377).

El nom ja està ben documentat en els clàssics llatins i grecs. *Iberus* en Cèsar (*Bello Civ.* I, 60) etc., en Plini (III, 1), en T. Livi, posant un poble «non procul a flumine *Hibero*» (XXXIX, m. 56.1); la forma més autoritzada és aquella, però alguns de llurs mss. posen *Hiberus*. Que la *e* era llarga es dedueix d'una banda de l'adj. *Iberus*: que, aplicat a la gent ibèrica, ja figura, mesurat amb *e* llarga, en Virgili (*Eneida* XI, 913), Properci (II, 3.11), Horaci (*Sat.* II, 8.46). I per altra banda en grafia grega "Ιβηρ («διαβὰς τὸν "Ιβηρα ποταμόν» Polibi III, 35.2; «ἐκτὸς τοῦ "Ιβηρος ποταμοῦ» Estrabó i altres passatges d'Estrabó III, 3.8, p. 156; i les cites que n'hem donat als articles *Cerdanya* i *Bergús*; com també figura "Ιβηρες, nom del poble en Estrabó, Appianus i Stephanos Byzantios, sense comptar altres mencions del compost *Κελτίβηρες*).

Vegeu més informació geogràfica, històrica i crítica en Tovar (*Iberische Landeskunde* II, iii, pp. 43, 44, 46, 56, 67, 82, 88). El geògraf àrab d'Almeria escriu en lletres aràbigues 'brb, que fonèticament s'ha d'entendre *äbro* (*Homen. a Codera*, p. 629).

Evolució fonètica. La *e* era llarga, per tant els romans potser accentuaven *Ibérus*, almenys segons llur norma (el llatí obeïa a regles accentuals mecàniques, secundàries) però els grecs ho accentuen a la *i*. D'on es dedueix que seria l'accentuació en la llengua viva. Amb la *i* breu, l'evolució fonètica en cat. *Ebre*, moss. i cast. *Ebro* és normal, sincopada la postònica interna. I l'etimologia ha de ser 'el riu ibèric', per excel·lència, el riu dels *Ibers*. No és massa hipotètic, però, derivar-lo del basco-ibèric *ibar* 'ribera', d'on l'adj. ibèric *ibarcensis*, com féu Schuchardt (*Mittlgn. Antropol. Ges.*, Viena XLV, 109 ss.), i anàlogament M.-Lübke (*Homen. Mz. Pi.*, 1925, 70) i Bertoldi (*ZRPh.* LVII, 149). Llavors seria el nom dels *Ibers* el que derivaria del nom del riu. Ho trobo probable.

En català seria útil distingir entre *ibèric* 'pertanyent als ibers', i *iberí* 'relatiu al riu o a les comarques de l'Ebre'; amb la possibilitat llavors de dir *trans-iberí* i *cis-iberí* per allò que es troba més enllà o més ençà de l'Ebre: en relació al Principat, a Roma i a Europa en general. És possible que altre temps se'n